

Sygn. akt III UZP 2/22

**UCHWAŁA**  
**składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego**

Dnia 18 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)  
SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)  
SSN Katarzyna Gonera  
SSN Dawid Miąsik  
SSN Maciej Pacuda  
SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca, uzasadnienie)  
SSN Krzysztof Staryk

Protokolant Monika Domańska

w sprawie z odwołania M. K.  
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Lublinie  
o prawo do emerytury pomostowej,  
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 18  
maja 2022 r. zagadnienia prawnego przekazanego do rozpoznania powiększonemu  
składowi Sądu Najwyższego postanowieniem z dnia 18 stycznia 2022 r., sygn. akt  
III USKP 99/21:

"Czy dla spełnienia przesłanki do nabycia prawa do emerytury  
pomostowej z art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o  
emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1924  
ze zm.) konieczne jest wykonywanie pracy w szczególnych  
warunkach lub w szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r.  
przez okres przynajmniej miesiąca?"

podjął uchwałę:

**Nabycie prawa do emerytury pomostowej nie jest uzależnione od wykonywania, po dniu 31 grudnia 2008 r., pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez okres przynajmniej jednego miesiąca (art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, jednolity tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.).**

#### UZASADNIENIE

Postanowieniem z 18 stycznia 2022 r., wydanym w sprawie o sygn. akt III USKP 99/21, Sąd Najwyższy rozpoznający sprawę w składzie trzysobowym odroczył wydanie orzeczenia i przekazał do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego następujące zagadnienie prawne: „Czy dla spełnienia przesłanki do nabycia prawa do emerytury pomostowej z art. 4 pkt 6 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.) konieczne jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r. przez okres przynajmniej miesiąca?”.

Przedstawione do rozpoznania składowi powiększonemu Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne ujawniło się na tle następującego stanu faktycznego. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie w decyzjach z 13 marca 2018 r. i z 30 sierpnia 2018 r. odmówił M. K. przyznania prawa do emerytury pomostowej, ponieważ po 31 grudnia 2008 r. ubezpieczony nie udowodnił wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (dalej jako: ustawa o emeryturach pomostowych). Wyrokiem z 26 marca 2019 r. Sąd Okręgowy w Lublinie zmienił powyższe decyzje i przyznał M. K. prawo do emerytury pomostowej od 1 lutego 2018 r. i o orzekł o kosztach procesu. Natomiast wyrokiem z 30 października 2019 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie oddalił apelację organu rentowego od powyższego wyroku, rozstrzygając o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono, że M. K., urodzony po 31 grudnia 1948 r., udowodnił okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat (17 lat, 5 miesięcy i 16 dni), ukończył 60 lat w dniu 22 lutego

2018 r., udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat (łącznie 36 lat, 1 miesiąc i 7 dni), nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy oraz przed 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291 ze zm., dalej jako ustawa emerytalno-rentowa). Sporne w sprawie pozostawało jedynie, czy wnioskodawca legitymuje się stażem pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, przypadającym po 31 grudnia 2008 r.

W okresach od 1 do 7 czerwca 2016 r., od 14 do 21 września 2016 r. oraz od 22 do 29 listopada 2016 r. wnioskodawca zajmował się przewozem towarów niebezpiecznych z W. na teren Rosji. Transport towarów niebezpiecznych w tym okresie nie był łączony z transportem innych ładunków. Obowiązki wynikające z zatrudnienia M. K. wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy, często powyżej 8 godzin dziennie. W ramach pustych przebiegów w drodze powrotnej nie zabierał żadnych ładunków. Pracodawca wystawił odwołującemu się 7 grudnia 2016 r. świadectwo pracy z adnotacją w punkcie 8., że M. K. wykonywał pracę w szczególnych warunkach na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony przewożącym towary niebezpieczne ADR w okresach od 1 do 7 czerwca 2016 r., od 14 do 21 września 2016 r. oraz od 22 do 29 listopada 2016 r. Wystawił także zaświadczenie, że we wskazanych okresach wnioskodawca, jako kierowca, przewoził towary niebezpieczne wymagające oznakowania pojazdu tablicą ostrzegawczą barwy pomarańczowej, zgodnie z przepisami umowy europejskiej dotyczącej międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR), sporządzonej w Genewie 30 września 1957 r., zgodnie z art. 4 oraz załącznikiem numer 2 poz. 10 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd Apelacyjny uznał, że art. 3 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych nie przewiduje - jako warunku koniecznego - wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze stale. Zgodnie z literalnym brzmieniem tego przepisu, za pracowników wykonujących prace o szczególnym charakterze uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy,

w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 3. Wymaganie to (pełny wymiar czasu pracy) jest związane z czasem narażenia pracownika na wpływ czynników ryzyka wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd drugiej instancji stwierdził również, że wykładnia art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych nie wskazuje, aby ustawodawca określił minimalny okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Prawo do emerytury pomostowej przysługuje takiej osobie, która oprócz spełnienia innych warunków, wykazuje okres pracy w warunkach szczególnych. W ocenie Sądu Apelacyjnego, uwzględnienie do pracy w szczególnych warunkach czy o szczególnym charakterze okresu zatrudnienia na stanowiskach wymienionych w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych nie zależy od tego, przez jaki okres po 31 grudnia 2008 r., tj. przez jaką liczbę dni, miesięcy praca była wykonywana, lecz od okoliczności, warunków jej wykonywania. Stawianie dodatkowych wymagań koniecznych do uzyskania prawa do emerytury pomostowej, nieprzewidzianych w ustawie, jest nieuprawnione.

Organ rentowy wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, w której zarzucił naruszenie prawa materialnego, a to art. 4 pkt 6 w związku z art. 3 ust. 3 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z wykazem prac o szczególnym charakterze zawartym w załączniku nr 2 do ustawy, przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w twierdzeniu, że wnioskodawca spełnia określone w art. 4 ustawy warunki do nabycia świadczenia, mimo że z okoliczności sprawy wynika, iż po 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 3 ustawy, oraz naruszenie przepisów postępowania w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 382 oraz art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez wydanie wyroku z pominięciem zgromadzonego materiału dowodowego, prowadzące do uznania spełnienia przez wnioskodawcę warunków nabycia emerytury pomostowej.

Rozpoznając skargę kasacyjną, Sąd Najwyższy ocenił, że rozstrzygnięcie sprawy wymaga odpowiedzi na pytanie, czy dla spełnienia przesłanki nabycia prawa do emerytury pomostowej z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych

konieczne jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r. przez okres przynajmniej miesiąca.

Sąd Najwyższy w składzie trzyosobowym zauważył, że pozytywna odpowiedź na to pytanie wynika z dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego. W wyroku z 15 stycznia 2013 r., I UK 448/12 (LEX nr 1396383) Sąd Najwyższy stwierdził, że z wykładni art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych wynika, że dla zaliczenia do okresu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia w takich warunkach w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2008 r. wymagane jest, aby co najmniej jeden miesiąc takiego zatrudnienia przypadał przed dniem 1 stycznia 1999 r. oraz jeden miesiąc po 31 grudnia 2008 r. Ten sam pogląd powielony został w wyrokach Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2016 r., I UK 269/15; (LEX nr 1999817), z 13 listopada 2018 r., III UK 170/17 (LEX nr 2578220), a także z 14 kwietnia 2021 r., II USKP 34/21 (LEX nr 3245187).

Jedynie w ostatnim z przywołanych wyroków zawarto argumentację wyjaśniającą, dlaczego - po 31 grudnia 2008 r. - znaczenie ma wyłącznie okres wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze nie krótszy niż jeden miesiąc. Sąd Najwyższy uznał w nim mianowicie, że skrajna wykładnia, że nawet jeden dzień pracy w szczególnych warunkach po 31 grudnia 2008 r. wystarcza do nabycia emerytury pomostowej, nie byłaby nieuzasadniona, gdyby wcześniej zatrudnienie wnioskodawcy było pracą w szczególnych warunkach w obecnym ujęciu i gdyby brakował mu tylko jeden dzień takiej pracy. W sytuacji, gdy ubezpieczony wcześniej pracował w szczególnych warunkach, lecz nie była to praca w szczególnych warunkach w wąskim (obecnym) ujęciu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, to w art. 4 pkt 6 tej ustawy nie chodzi o „brakujący” okres pracy, czyli uzupełniający niewystarczający okres poprzedniego zatrudnienia, lecz o samodzielną kwalifikację nowego zatrudnienia jako pracy w szczególnych warunkach. Praca, która poprzednio uprawniała do wcześniejszej emerytury, nie wystarcza do emerytury pomostowej, chyba że już przed 2009 r. ubezpieczony miał 15 lat pracy szczególnej, czyli takiej jak obecnie kwalifikowana praca w szczególnych warunkach (art. 49 w związku z art. 3 ust. 1 ustawy). Zmiana polega na wydzieleniu prac, które z wiekiem mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia (art. 3 ust. 1 ustawy). W poprzednich

szczególnych warunkach zatrudnienia nie badało się wpływu szkodliwości na organizm, bowiem decydowało samo zajmowanie określonego stanowiska. Wystarczało zatem już tylko kryterium formalne (ujęcie określonego zatrudnienia w wykazie prac w szczególnych warunkach). Miarą obecnej oceny w kwalifikacji prawnej zatrudnienia w szczególnych warunkach jest negatywne oddziaływanie pracy na zatrudnionego, a zatem praca oceniana nie z krótkiej, lecz z dłuższej perspektywy, a więc zasadniczo nie po kilku czy kilkunastu dniach. Ta różnica pozwala na odwołanie się do wykładni logicznej, która uzasadnia stwierdzenie, że praca w szczególnych warunkach po 2008 r. nie może być dowolnie krótka, czyli już tylko choćby jako kilku lub kilkunastodniowy okres zatrudnienia. Wówczas uzupełnienie w tak nikłym wymiarze 15-letniego zatrudnienia, uprawniającego do emerytury pomostowej (art. 4 pkt 2, 5 i 6 ustawy) oznaczałoby, że na uprawnienie do emerytury pomostowej składałaby się prawie w całości praca w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.), która nie jest już pracą w szczególnych warunkach w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych. Ustawa o emeryturach pomostowych została przyjęta ze względu na konieczność ograniczenia poprzednich wcześniejszych emerytur na rzecz emerytur pomostowych, czyli zależnych od pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu obecnej regulacji. Można zatem wymagać dłuższego zatrudnienia od ubezpieczonego, który poprzednio pracował nawet długo (ponad 15 lat) w szczególnych warunkach, jednak nie była to praca w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 obecnej ustawy, jako że mogą być ubezpieczeni, którzy poprzednio wykonywali prawie przez 15 lat pracę ciężką, czyli taką jak ujęta w obecnej ustawie praca w szczególnych warunkach, jednak z różnych przyczyn takiej pracy niemogący dalej wykonywać, choć brakować może im tylko krótki okres pracy, na przykład tylko 1 miesiąc szczególnego zatrudnienia do uzyskania emerytury pomostowej. Pozwala to przyjąć, że dla odkodowania treści normy prawnej, znaczenie powinna mieć również ocena w aspekcie warunku

proporcjonalności ocenianej regulacji jako poszukiwanego elementu normy sprawiedliwej.

Zdaniem Sądu Najwyższego (wyrażonym w sprawie II USKP 34/21), tożsamy wniosek wynika również z zasad finansowania emerytur pomostowych, gdyż są one wypłacane ze składek obciążających pracodawców oraz budżetu państwa, a więc inaczej niż poprzednio. Takie uwarunkowanie przemawia za tym, że w ocenie uprawnienia do emerytury pomostowej znaczenie ma zatrudnienie w szczególnych warunkach przez okres co najmniej miesiąca, nie tylko ze względu na rozliczanie co miesiąc składek, ale także dlatego, że okres taki pozwala ocenić przydatność i w ogóle zdolność do wykonywania danej (nowej) pracy w szczególnych warunkach, a na tym tle zauważyć, czy nie chodzi tylko o „koniunkturalne” podjęcie zatrudnienia przy instrumentalnym wykorzystaniu przepisów o nowych emeryturach pomostowych. W skrócie rzecz ujmując, według podniesionych argumentów, po pierwsze, przepisy ustawy nie mogą legalizować „koniunkturalnego” podjęcia (krótkotrwałego) zatrudnienia przy instrumentalnym wykorzystaniu przepisów o nowych emeryturach pomostowych; po drugie, definicja pracy w warunkach szczególnych (zawarta w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych) kładzie nacisk na negatywne oddziaływanie pracy na zatrudnionego, a zatem praca musi być oceniana (kwalifikowana) nie z krótkiej, lecz z dłuższej perspektywy, a więc zasadniczo nie po kilku czy kilkunastu dniach; po trzecie wreszcie, rozliczanie składek na Fundusz Emerytur Pomostowych następuje w cyklu miesięcznym.

W ocenie składu pytającego, zaprezentowana argumentacja oraz przedstawiona wykładnia art. 4 pkt 2, 5 i 6 ustawy o emeryturach pomostowych budzi wątpliwości przede wszystkim dlatego, że nie sposób zgodzić się z najistotniejszym podniesionym w niej argumentem o specyficznej, odmiennej - od ustawy emerytalnej - definicji pracy w warunkach szczególnych. Owszem, definicja pracy w warunkach szczególnych jest bardzo rozbudowana (prace związane z czynnikami ryzyka, które z wiekiem mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, które mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i

medycznej stawiają przed pracownikami wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku), jednakże nie można twierdzić, że obecna definicja kładzie nacisk na negatywne oddziaływanie pracy na zatrudnionego, a poprzednio (w ustawie emerytalnej) wystarczało już tylko kryterium formalne (ujęcie określonego zatrudnienia w wykazie prac w szczególnych warunkach). Powszechnie i jednolicie bowiem przyjmowano w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze jest ściśle związane z szybszą utratą zdolności do zarobkowania z uwagi na szczególne warunki lub szczególny charakter pracy. Praca taka, świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też wykonująca ją osoba ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni. Prawo to stanowi przywilej i odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy emerytalno-rentowej, a zatem regulujące je przepisy należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (por. między innymi wyroki: z 22 lutego 2007 r., I UK 258/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 81; z 17 września 2007 r., III UK 51/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 328; z 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z 13 listopada 2008 r., II UK 88/08, LEX nr 1001292; z 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022). Choć więc definiowanie prac w warunkach szczególnych miało zasadniczo charakter stanowiskowy (ale nie zawsze), lecz chodziło o stanowiska pracy, na których wykonywanie zatrudnienia wiązało się z narażeniem na czynniki szkodliwe dla zdrowia i z szybszą utratą zdolności do zarobkowania.

Sąd Najwyższy, w składzie trzyosobowym, zwrócił uwagę, że data wejścia w życie ustawy pomostowej stanowi w pewnym sensie umowną cezurę czasową, określającą, które prace do tej daty i po tej dacie uznawane są za wykonywane w narażeniu na czynniki ryzyka i dlatego oceny zatrudnienia negatywnie oddziałującego na zatrudnionego należy dokonać z perspektywy całego 15-letniego okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych (przed i po 31 grudnia 2008 r.), a

nie tylko przez pryzmat zatrudnienia po 31 grudnia 2008 r. To, że aktualnie (w ustawie pomostowej) niektóre prace utraciły atrybut pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze ze względu na postęp technologiczny niwelujący ich szkodliwe oddziaływanie na organizm pracownika, nie oznacza przecież, że w przeszłości (wtedy kiedy praca była wykonywana) nie występowały te szkodliwe czynniki. Zatem praca, która obecnie nie jest kwalifikowana jako praca w szczególnych warunkach albo o szczególnym charakterze, ale w przeszłości (przed 1 stycznia 2009 r.) tak była kwalifikowana, niosła za sobą (także) ryzyko szybszego obniżenia wydolności organizmu, a to podważa konstatację, że niesprawiedliwe, nieproporcjonalne jest uprawnienie do emerytury pomostowej, na którą składałaby się prawie w całości praca w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., która nie jest już pracą w szczególnych warunkach w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych.

Jeśli zaś chodzi o argument o powiązaniu okresu ubezpieczenia ze składką na Fundusz Emerytur Pomostowych, to wskazuje on na silne powiązanie składki ze świadczeniem (świadczenie za minimum jednomiesięczną składkę). W związku z tym skład pytający zwrócił uwagę, że w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 września 2016 r., III UZP 10/16 (OSNP 2017 nr 4, poz. 42) podkreślono brak związku między opłacaniem składki na Fundusz Emerytur Pomostowych a nabyciem prawa do emerytury pomostowej. Poza tym zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych, obowiązek opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych za pracownika powstaje z dniem rozpoczęcia wykonywania przez niego pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a ustaje z dniem zaprzestania wykonywania tych prac, co oznacza, że wprawdzie opłacenie składki na ten Fundusz następuje w cyklu miesięcznym, ale składka nie musi dotyczyć pełnego miesiąca.

Natomiast ocena nabycia uprawnień emerytalnych w kontekście koniunkturalności podjęcia (krótkotrwałego) zatrudnienia (dla uzyskania prawa do emerytury pomostowej) zmierza w stronę pozaprawnej argumentacji. Tę kwestię można by jedynie rozważać przez pryzmat nieważności umowy o pracę - art. 58 § 3 k.c. (np. wtedy, gdy strony umowy o pracę, przy jej zawieraniu, zdają sobie sprawę

z tego, że pracownik z uwagi na stan zdrowia nie jest w stanie wykonywać umówionej pracy) czy art. 83 k.c.

Sąd Najwyższy zauważył również, że likwidacja możliwości wcześniejszego przechodzenia na emeryturę przez niektóre grupy zawodowe uzasadniana jest tym, że wprowadzone w 1983 r. przepisy regulujące te kwestie (rozporządzenie Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze) po upływie ponad dwudziestu pięciu lat, wobec szybkiego rozwoju technologii, w wielu przypadkach stały się nieaktualne i anachroniczne. Rozwój cywilizacyjny i gospodarczy w wielu dziedzinach zmienił w sposób zasadniczy warunki pracy, powodując w konsekwencji, że utworzone przed ponad dwudziestu pięciu laty przed wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych wykazy prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w wielu przypadkach stały się nieadekwatne do obecnych warunków i charakteru pracy. Stąd też zgodnie z ogólną zasadą, na której opiera się ustawa o emeryturach pomostowych, prawo do emerytury pomostowej przysługuje wyłącznie osobom, które w okresie swojej kariery zawodowej wykonywały pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze zdefiniowaną w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (zob. M. Zieleniecki, Komentarz do art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, w: Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz, red. K. Antonów, LEX, 2014). Inaczej rzecz ujmując, warunkiem koniecznym prawa do emerytury pomostowej jest wykonywanie pracy określonej w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, przy czym może być ona łączona z pracą określoną w załącznikach do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., aby osiągnąć, po zsumowaniu, 15 lat pracy. Jednakże ustawodawca nie zdecydował się na wyznaczenie limitu (okresu minimalnego) wykonywania pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (po 31 grudnia 2008 r.), ponieważ w art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych nie wskazano żadnego okresu, przez który wskazana w nim praca powinna być wykonywana po 31 grudnia 2008 r. W ocenie składu trzyosobowego Sądu Najwyższego, nie można tego potraktować jako luki w prawie (niezamierzony brak regulacji), gdyż trudno przyjąć, aby

ustawodawca tak istotnej kwestii, związanej przecież z istotą i przyczyną wprowadzenia emerytur pomostowych, zastępujących emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, w sposób niezamierzony nie uregulował. W takim zaś wypadku brak regulacji musi być poczytywany za regulację akceptującą krótkotrwale wykonywanie pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Skład pytający zwrócił uwagę w końcu, że ustawa o emeryturach pomostowych przez art. 28 ust. 1 odsyła do odpowiedniego stosowania art. 128a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W § 31 wydanego na podstawie tego przepisu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. z 2011 r. Nr 237, poz. 1412 ze zm.) przyjęto, że przy obliczaniu okresu składkowego i nieskładkowego dodaje się, osobno dla każdego z tych okresów, poszczególne lata, miesiące i dni. Okresy niepełnych miesięcy oblicza się w dniach. Sumę dni zamienia się na miesiące, przyjmując za miesiąc 30 dni kalendarzowych; sumę miesięcy zamienia się na lata, przyjmując pełne 12 miesięcy za jeden rok. Wobec braku przepisu regulującego zasady obliczania okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w ustawie o emeryturach pomostowych należy, zgodnie z art. 28 ust. 1 tej ustawy, odpowiednio zastosować przepisy dotyczące obliczania okresów składkowych i nieskładkowych, co pozwala stwierdzić, że wykonywanie rzeczonyj pracy jest mierzone (i zaliczane do stażu) na zasadach ogólnych w latach, miesiącach oraz dniach (tak jak przy wszystkich świadczeniach, do których prawo jest uzależnione od stażu ubezpieczeniowego). Są to zatem jedyne i uchwytne jednostki miary czasu pracy wprowadzone przez ustawodawcę i choć z jednej strony dotyczą bardziej sposobu obliczenia stażu ubezpieczeniowego, to z drugiej strony sposób ten wskazuje na znaczenie prawne każdej jednostki - dnia, miesiąca, roku.

W konkluzji, zwykły skład Sądu Najwyższego uznał, że warunek prawa do emerytury pomostowej niewynikający z treści przywołanych wyżej przepisów (przepracowanie co najmniej jednego miesiąca w warunkach szczególnych w rozumieniu w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych) nie znajduje

oparcia ani w brzmieniu przepisów ustawy pomostowej, ani w ich wykładni celowościowej wyrażającej się zasadą „emerytura za pracę szkodliwą dla zdrowia”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego dotyczy wykładni art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, w pierwszej kolejności zatem warto przytoczyć treść tego przepisu. Na podstawie art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, pracownikowi przysługuje emerytura pomostowa, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.;
- 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat;
- 3) osiągnął wiek emerytalny co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn;
- 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5 - 9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS;
- 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1-3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i 33 ustawy emerytalno-rentowej;
- 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Jak już wspomniano powyżej, w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykształciła się linia orzecznicza, która z treści analizowanego przepisu wysnuwała dodatkowy warunek w postaci konieczności przepracowania w okolicznościach określonych w art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych co najmniej jednego pełnego miesiąca. Taka konstatacja mogłaby zostać potwierdzona w dwojaki sposób. Po pierwsze, przez wykazanie, że miesiąc jest najmniejszą jednostką czasu, którą posługuje się ustawa, ewentualnie że taką właśnie jednostkę wykorzystano w wykładanej normie. Po drugie, przez wykazanie, że praca krótsza niż miesiąc nie może być zaklasyfikowana jako wykonywana w szczególnych warunkach bądź o szczególnym charakterze.

Jeżeli chodzi o pierwszy z potencjalnych argumentów przemawiających za przyjęciem wymagania przepracowania, co najmniej okresu miesięcznego, należy zauważyć, że w treści art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych nie wskazano żadnego okresu, przez który opisana w nim praca powinna być wykonywana po dniu 31 grudnia 2008 r. Wobec tego wystarczająca wydaje się być najmniejsza dopuszczalna w przepisach jednostka miary okresu pracy. Ustawa o emeryturach pomostowych w kontekście okresów wymaganych dla nabycia prawa do określonych w niej świadczeń posługuje się wyłącznie latami, lecz wyraźnie wskazuje, które przepisy ta miara obejmuje (art. 4-11, art. 21 ust. 1). Dotyczy to również zasad ustalania wysokości rekompensaty (art. 22 ust. 2 pkt 2). Do okresu miesiąca ustawa o emeryturach pomostowych odwołuje się wyłącznie w przepisach regulujących przedawnienie roszczeń z tytułu niewypłaconych świadczeń (art. 18 ust. 4), wypłatę świadczeń (art. 26), zasady zaliczania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych (art. 30 ust. 2), odpis z tego funduszu na rzecz ZUS (art. 32 ust. 2), reguły ustalania wysokości składek na ten Fundusz (art. 37) oraz utrzymanie w mocy dotychczasowych aktów wykonawczych (art. 55) – co oznacza, że ustawodawca, formułując przepisy tej ustawy, nie zdecydował się zastosować okresu miesiąca jako miary stażu pracy. Dla porządku godzi się również zauważyć, że także dzień jako jednostka miary czasu nie został wykorzystany w przepisach ustawy ani razu. W ustawie o emeryturach pomostowych brakuje zatem przepisu, który bezpośrednio uściślałby miarę najmniejszej jednostki czasu uwzględnianej przy ustalaniu, czy przesłanka z art. 4 pkt 6 ustawy została spełniona, a dotychczas przytoczone przepisy nie uprawniają do tego, aby był nią zarówno dzień jak też miesiąc.

Należy jednak zważyć, że ustawa o emeryturach pomostowych w art. 28 ust. 1 odsyła do odpowiedniego stosowania art. 128a ustawy emerytalno-rentowej. Natomiast w § 31 wydanego na podstawie tego przepisu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe wskazano, że przy obliczaniu okresu składkowego i nieskładkowego dodaje się, osobno dla każdego z tych okresów, poszczególne lata, miesiące i dni. Okresy niepełnych miesięcy oblicza się w dniach. Sumę dni zamienia się na miesiące, przyjmując za miesiąc 30 dni kalendarzowych;

sumę miesięcy zamienia się na lata, przyjmując pełne 12 miesięcy za jeden rok. W tej sytuacji, wobec braku przepisu regulującego zasady obliczania okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, konieczne jest, zgodnie z odesłaniem zawartym w art. 28 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, odpowiednie zastosowanie przepisów dotyczących obliczania okresów składkowych i nieskładkowych, przytoczonych powyżej. Z ich treści wynika konstatacja, że wykonywanie rzeczonych pracy może być mierzone w latach, miesiącach oraz dniach. Prowadzi to do wniosku, że ponieważ przepisy ustawy o emeryturach pomostowych nie zastrzegają wprost minimalnego okresu wykonywania pracy, a jednocześnie mające zastosowanie przepisy dotyczące ustalania okresów składkowych i nieskładkowych posługują się między innymi dniami jako miarą okresu pracy, brakuje argumentów dla przyjęcia, że minimalnym okresem pozwalającym na spełnienie warunku z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych jest miesiąc.

W dalszej kolejności należy rozważyć, czy praca wykonywana krócej niż przez miesiąc w ogóle może być zaklasyfikowana jako wykonywana przez pracownika w szczególnych warunkach bądź o szczególnym charakterze. W tym celu konieczna jest analiza przesłanek uznania pracy za pracę w szczególnych warunkach bądź o szczególnym charakterze, enumeratywnie wymienionych w art. 3 pkt 1, 3, 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych. W odniesieniu do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach mowa jest o pracach związanych z czynnikami ryzyka, które z wiekiem mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia. Przepis ten jednak nie odnosi się do pracy już wykonywanej przez jakiś (w domyśle: długi) okres, który spowodował wskazane skutki, lecz takiej, której wykonywanie rzeczonych skutki może dopiero przynieść. Jest to zrozumiałe, bowiem pojęciem definiowanym w tym przepisie jest sama praca, a nie skutki, jakie ona już przyniosła. Podobnie zdefiniowane są prace o szczególnym charakterze, a jedyny długotrwały proces, do którego się odnoszą, to proces starzenia się (art. 3 pkt 3 ustawy). Wobec powyższego, Sąd Najwyższy w składzie powiększonym nie podziela stanowiska, że unormowanie art. 3 ust. 3 ustawy akcentuje długotrwałe wykonywanie pracy, gdyż odnosi się rodzajowo do określonej kategorii pracy. Idąc dalej, należy podkreślić, że w kontekście określenia

pracowników, którzy świadczą wskazane rodzaje prac (art. 3 pkt 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych), jedyną przesłanką klasyfikacji jest wykonywanie opisanej w poprzednich punktach pracy w pełnym wymiarze czasu pracy. Porównując to nowe rozwiązanie z § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., należy zauważyć, że zgodnie z tym starszym przepisem okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Wprowadzając przepisy dotyczące emerytur pomostowych, ustawodawca – formułując pojęcie pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu wykładanych przepisów – zrezygnował zatem świadomie z przymiotu stałości wykonywania tej pracy, który to przymiot był pojmowany jako świadczenie pracy przynajmniej przez miesiąc. Jeżeli jedynym kryterium pozostał wymiar czasu pracy, to wobec braku odpowiedniego przepisu w ustawie o emeryturach pomostowych oraz z uwagi na to, że emerytury pomostowe są adresowane wyłącznie do ubezpieczonych będących pracownikami, dla oceny spełnienia tego kryterium, można odwołać się do art. 129 § 1 Kodeksu pracy (lub do przepisów normujących czas pracy dla danego stanowiska). Zgodnie z tym przepisem czas pracy nie może przekraczać 8 godzin na dobę i przeciętnie 40 godzin w przeciętnie pięciodniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym nieprzekraczającym 4 miesięcy. Podstawowa norma odwołuje się w ten sposób do przeciętnej liczby godzin na dobę oraz w tygodniu, a także do liczby dni, ustalając również maksymalny okres, w jakim należy dokonać rozliczenia. Przy braku szczególnych unormowań, za wystarczające dla uznania, że pracownik wykonuje prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, jest wykonywanie przez niego prac z art. 3 pkt 1 lub 3 ustawy o emeryturach pomostowych zgodnie z właściwymi dla niego normami czasu pracy, która przy braku unormowań szczególnych może być wykonana w okresie pięciodniowego tygodnia pracy.

W wyrokach formułujących wymaganie pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze przez co najmniej jeden miesiąc wskazywano na

warunek długotrwałość (tj. nie incydentalność) wykonywania szczególnej pracy na potrzeby nabycia prawa do emerytury pomostowej. Jednak warunek długotrwałego narażenia na szkodliwe czynniki występujące w środowisku pracy znajduje wyraz w warunku określonego w art. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych, w którym sformułowano wymóg wykonywania takiej pracy przez co najmniej 15 lat. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na różnicę między przesłankami nabycia prawa do emerytury pomostowej wymienionymi w art. 4 a przesłankami z art. 49 pkt 3 tej ustawy. Zgodnie z tym drugim przepisem możliwe jest nabycie prawa do emerytury pomostowej, jeżeli poza spełnieniem innych przesłanek, osoba która nie spełni przesłanki z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych (tj. po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy), w dniu wejścia w życie ustawy (tj. na dzień 1 stycznia 2009 r.) miała wymagany 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Porównując zasady nabycia prawa do emerytury pomostowej z art. 4 oraz z art. 49 ustawy w zakresie struktury wymaganego stażu, należy zwrócić uwagę, że w art. 4 pkt 2 ustawy mowa jest o 15-letnim okresie (stażu) pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze bez dodatkowej kwantyfikacji tego okresu. Należy zatem rozumować, że przesłankę tę spełni osoba, której staż składa się z okresów pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub (alternatywa zwykła) z okresów pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze z art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Sens normatywny art. 49 pkt 3 ustawy sprowadza się zatem do tego, że pozostawiając taki sam wymagany okres stażu, ogranicza jego strukturę wyłącznie do okresów pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy. Logicznym wnioskiem jest zatem stwierdzenie, że możliwa jest sytuacja, w której potencjalny uprawniony spełni warunek posiadania odpowiednio długiego stażu z art. 4 ustawy, choć nie będzie spełniał takiego warunku z art. 49 ustawy. Wobec tego postulowany w orzecznictwie wymóg długotrwałości (tj. nie incydentalności) wykonywania szczególnej pracy na potrzeby nabycia prawa do emerytury

pomostowej znajduje swój wyraz w warunku z art. 4 pkt 2 ustawy, nie zaś w jej pkt. 6. Brak ograniczenia struktury stażu w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych nie może być jednocześnie postrzegany jako omyłkowy. Specyfika świadczeń nabywanych z tytułu szczególnej pracy wymaga dokonywania aktualizacji prac, które są immanentnie związane z występowaniem niekorzystnych czynników. Aktualizacja listy w 2008 r. nie mogła zatem całkowicie pomijać okresów, które były klasyfikowane jako praca szczególna w uprzednim okresie. Niezależnie bowiem od politycznego tła ukształtowania w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku poprzedniej listy, nie można uznać arbitralnie – zwłaszcza na etapie stosowania prawa, że pominięcie danego rodzaju prac w wykazie z 2008 r. oznacza automatycznie, iż w przeszłości negatywne czynniki nie oddziaływały na wykonujących takie prace.

Na przesłanki nabycia prawa do emerytury pomostowej należy patrzeć w sposób całościowy i umieszczać je w pewnym kontekście związanym z sytuacją życiową pracownika. Skupienie się jedynie na okresie wykonywania pracy przez ubezpieczonego po 31 grudnia 2008 r. i wyprowadzanie wniosków dotyczących warunków spełnienia przesłanek nabycia prawa do emerytury pomostowej, określonych w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, powoduje zatracenie pewnego kontekstu, do którego uchwycenia konieczne jest szersze spojrzenie na cel wprowadzenia analizowanych przepisów. Nie można bowiem tracić z pola widzenia faktu, że samo wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r. przez okres krótszy niż miesiąc nie spowoduje nabycia prawa do emerytury pomostowej. Niezbędne jest również spełnienie pozostałych przesłanek, w tym 15-letniego stażu pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze. Nie można skupiać się jedynie na tym, że praca szczególna po 31 grudnia 2008 r. przez okres krótszy niż miesiąc nie obciąża wystarczająco organizmu pracownika, aby przyznać mu emeryturę pomostową, bowiem jest zbyt krótkotrwała. Trzeba mieć na względzie, że jest to tylko końcowy okres pracy pracownika, dopełniający niejako jego wcześniejszą, wieloletnią pracę w warunkach szczególnie obciążających dla organizmu pracownika. Nawet fakt, że pewne prace nie są już uznawane za prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze (z różnych powodów,

bowiem może to wynikać ze zmian w technologii, warunkach pracy dostępnych środkach bezpieczeństwa) nie powoduje, że możemy pominąć tę pracę wykonywaną w latach poprzednich, gdy była ona uznawana za pracę szczególną i skupić się jedynie na krótkotrwałym okresie pracy po 31 grudnia 2008 r. Oczywiście, mogą się zdarzyć sytuacje, gdy ktoś próbuje wyłudzić pewne świadczenia, jednak nie uzasadnia to wprowadzania dodatkowych, nieprzewidzianych przez ustawodawcę przesłanek nabycia prawa do emerytury, a ewentualnie wymaga dokładnego zbadania w realiach konkretnej sprawy, czy praca w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze podjęta krótkotrwale po 31 grudnia 2008 r. nie była pozorna.

Podsumowując, o ile należy się zgodzić, że w stanie prawnym poprzedzającym ustawę o emeryturach pomostowych uwzględniano wpływ szkodliwości na organizm człowieka (*vide* art. 32 ust. 2 ustawy emerytalno-rentowej) oraz definiowano daną pracę stanowiskowo, o tyle jednak oceny zatrudnienia negatywnie oddziałującego na zatrudnionego należy dokonać z perspektywy całego 15-letniego okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych (przed i po 31 grudnia 2008 r.). Przy czym brak jest podstaw, by wyznaczać konkretny czas, przez jaki praca miałaby być wykonywana w każdym z wymienionych przedziałów czasowych.

Trzeba bowiem mieć na względzie, że prace w szczególnych warunkach w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych (art. 3 ust. 1-3) odnoszą się rodzajowo do określonej kategorii prac i w żadnym aspekcie nie akcentują długotrwałego wykonywania tej (jednej) konkretnej pracy. Jedynym determinantem jest wymiar czasu pracy, ponieważ prace te mają być wykonywane w pełnym wymiarze czasu pracy (art. 3 ust. 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych). Kwalifikacja nowego zatrudnienia jako pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, nie oznacza oceny skutków w sferze zdrowia pracownika po dniu, miesiącu czy roku pracy, lecz występowania w środowisku pracy tych czynników ryzyka, które - według ustawy - mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia. Jednocześnie, ustawodawca nie stanowi konkretnie, w jakim przedziale czasowym narażenie na występowanie tych określonych czynników ryzyka może doprowadzić do wspomnianego skutku.

Należy zatem ponownie podkreślić, że długotrwałość wykonywania pracy o szczególnym charakterze, która w miarę upływu lat i związanej z tym utraty adekwatnej sprawności psychofizycznej powoduje ograniczenia w możliwości jej efektywnego wykonywania, zmniejszając (lub nawet uniemożliwiając) zdolności do zarobkowania w tym szczególnym charakterze, realizuje się przez przesłankę wymaganego okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszącego co najmniej 15 lat (art. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych). Zatem w każdym wypadku ocena powinna uwzględniać sumę lat pracy, a nie tylko okres (minimalnie miesięczny) po 31 grudnia 2008 r.

Na zakończenie warto jeszcze zauważyć, że emerytura pomostowa jest świadczeniem okresowym, bowiem - zgodnie z art. 16 ustawy o emeryturach pomostowych - przysługuje tylko do czasu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. W konsekwencji z założenia jest świadczeniem wygaszanym, skoro zakłada się stopniowe zmniejszanie kręgu uprawnionych z tej racji, że dotyczy osób, które rozpoczęły wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze przed dniem wejścia w życie reformy emerytalnej, to jest przed 1 stycznia 1999 r. Wobec tego, warto dostrzec, że pod koniec obowiązywania ustawy o emeryturach pomostowych (2040 r.), beneficjentami świadczenia mogą być osoby, które z kolei przed dniem 1 stycznia 1999 r., przepracowały mniej niż miesiąc. W związku z tym, pojawia się pytanie, czy wówczas na bazie art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych także będzie można formułować wymaganie (symetrycznie do art. 4 pkt 6) zatrudnienia przez 1 miesiąc? Spojrzenie na problem ujęty w przedstawionym zagadnieniu prawnym w tym kontekście również dowodzi, że poglądy o konieczności zachowania minimalnych progów (okresów zatrudnienia) nie mogą się obronić.

W związku z powyższym Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści przedstawionej w sentencji.